

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स
वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत
स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत
यत्तपस्तत्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्मादीक्षा कामति
नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो
दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्मादीक्षाप कामति नास्य नीलं न
हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो
बलं दीक्षाम् (२)

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि

तिर इव यरहि याति तमीश्वरः रक्षांसि हन्तोः (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणुता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म
वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनः सम्पारयत्येदमगन्म
देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनः ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याह ऋक्सामाभ्याः
ह्येष यजुषा सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा
मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते ॥ (४)

यजमानो दीक्षाः हन्तर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च ॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते ऋगैष्टुभो
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति
मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
क्रीणाति गच्छति स्वानाः साम्राज्यं छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत्
साम्राज्यमेव (५)

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाः साम्राज्यं
यो वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ कं तानूनप्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ
मनसीति ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै
तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः (६)

वा अ॒ध्व॒र्योः प्र॒ति॒ष्ठां वे॒द प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठति॒ यतो॒ मन्ये॒तान॑भिक्रम्य
 हो॒ष्यामी॒ति तत्ति॒ष्ठन्ना श्रा॒वये॒देषा॒ वा अ॒ध्व॒र्योः प्र॒ति॒ष्ठा य ए॒वं वे॒द
 प्र॒त्ये॒व ति॒ष्ठति॒ यद॑भिक्रम्य जुहुयात्प्र॒ति॒ष्ठाया॑ इ॒यात्तस्मा॑त्समा॒नत्र
 ति॒ष्ठता॑ होत॒व्यं प्र॒ति॒ष्ठित्यै॒ यो वा अ॒ध्व॒र्योः स्वं वे॒द स्ववा॑ने॒व भ॑वति
 सु॒गवा॑ अ॒स्य स्वं वा॒यव्य॑मस्य (७)

स्वं च॑म॒सोऽस्य॒ स्वं यद्वा॑य॒व्यं वा च॑म॒सं वा-
 ऽन॑न्वार॒भ्याश्रा॒वये॒त्स्वादि॒यात्तस्मा॑दन्वार॒भ्याश्रा॒व्यः स्वादे॒व
 नैति॒ यो वै सोम॑मप्र॒ति॒ष्ठाप्य॒ स्तोत्र॑मु॒पाक॑रोत्यप्र॒ति॒ष्ठितः॒ सोमो॑
 भव॒त्यप्र॒ति॒ष्ठितः॒ स्तोमो॑ऽप्र॒ति॒ष्ठिता॒न्युक्थान्य॑प्र॒ति॒ष्ठितो॒ यज॑मा॒नो-
 ऽप्र॒ति॒ष्ठितो॒ऽध्व॒र्युर्वा॒यव्यं॑ वै सोम॑स्य प्र॒ति॒ष्ठा च॑म॒सोऽस्य॒ प्र॒ति॒ष्ठा
 सोमः॒ स्तोम॑स्य॒ स्तोमं॑ उ॒क्थानां॑ ग्र॒हं वा गृही॒त्वा च॑म॒सं वो॒न्नीयं॑
 स्तोत्र॑मु॒पाक॑र्यात्प्र॒त्ये॒व सोम॑ः स्था॒पय॑ति॒ प्रति॒ स्तोमं॑ प्र॒त्युक्थानि॑
 प्रति॒ यज॑मा॒नस्ति॒ष्ठति॒ प्रत्य॑ध्व॒र्युः॥ (८)

ए॒व ति॒ष्ठति॒ यो वा॒यव्य॑मस्य॒ ग्र॒हं वैका॒त्रवि॑श॒तिश्रं॥ [२]

य॒ज्ञं वा ए॒तत्स॑म्भ॒रन्ति॒ यत्सो॑म॒क्रय॑ण्यै प॒दं य॑ज्ञमु॒खं
 ह॑वि॒र्धाने॒ यर्हि॑ ह॒वि॒र्धाने॒ प्राचीं॑ प्र॒वर्त॑ये॒युस्तर॑हि॒ तेनाक्ष॑मु॒पा॒ध्याद्य॑ज्ञमु॒खं
 ए॒व य॑ज्ञमनु॒ सं त॑नोति॒ प्राञ्च॑म॒ग्निम्प्र॒ ह॑र॒न्त्युत्प॑त्नी॒मा
 न॑य॒न्त्यन्व॑ना॒सि प्र॒ वर्त॑य॒न्त्यथ॒ वा अ॒स्यैष॑ धि॒ष्णि॒यो ही॑यते
 सोऽनु॑ ध्यायति॒ स ई॒श्वरो॑ रु॒द्रो भू॒त्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदंश्च
 नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति
 यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्रीध्रे
 जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृद्धे ताजगार्तिमाच्छन्ति॥ (१०)

भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च॥

[३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वेदय चिकित्वा अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते अद्य
 बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं
 देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पथिभिर्देवानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा
 शरीरैः। येषामीशं (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु
 बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ता अग्रे प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा

विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः
प्रजापतिः प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः (१२)

भुवनस्य रेतो गातुं धत्तु यजमानाय देवाः। उपाकृत९ शशमानं
यदस्थाञ्जीवं देवानामप्येतु पार्थः। नाना प्राणो यजमानस्य पशुनां
यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं देवानामप्येतु पार्थः सत्याः सन्तु
यजमानस्य कामाः। यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्धिराहते। अग्निर्मा
तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्व९हंसः। शमितार उपेतन यज्ञम् (१३)

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुं प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिं परि।
अदितिः पाशं प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।
अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि पाशम्।
त्वामु ते दधिरे हव्यवाह९ शृतङ्कर्तारमुत यज्ञियं च। अग्रे सदक्षः
सतनुरहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वपया
गच्छ देवान्त्व९ हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व
स्वाहाकृत९ हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ (१४)

ईशे प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्व९ षोडश च॥ [४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषा९ रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनावस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति
द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्तः पशवः
पशून्वाव रुन्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत

प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुनेत्या॑ह
व्यावृ॑त्त्यै (१५)

यत्प॒शुर्मा॑युमकृ॒तेति॑ जुहोति॒ शान्त्यै॑ शमि॑तार उपे॒तनेत्या॑ह
यथाय॒जुरे॑वैतद्व॒पायां॑ वा आ॒ह्रिय॑मा॒णायाम॑ग्रेमे॒धोऽप॑ क्रामति॒
त्वामु॒ ते द॑धिरे हव्य॒वाह॑मिति॒ व॒पाम॑भि जु॒होत्य॑ग्रे॒रेव॑ मे॒धम॑व
रु॒न्धेऽथो॑ श्रु॒त्वाय॑ पुर॒स्ता॑त्स्वाहाकृतयो॒ वा अ॒न्ये दे॒वा
उ॒परि॑ष्टात्स्वाहाकृतयो॒ऽन्ये स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहेत्य॒भितो॑
व॒पां जु॒होति॑ ताने॒वोभया॑न्प्रीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अय॑थादेवतं य॒ज्ञमु॑प॒चर॑त्या दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॒
पापी॑यान्भवति॒ यो य॑थादेवतं न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॒
वसी॑यान्भवत्याग्रे॒य्यर्चा॑ग्नी॒ध्रम॑भि मृ॒शेद्वैष्ण॑व्या ह॒विर्धान॑माग्रे॒य्या
सुचो॑ वाय॒व्यया॑ वाय॒व्या॑न्यैन्द्रि॒या सदो॑ यथादेवतमेव य॒ज्ञमु॑प॒
चर॑ति न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॒ वसी॑यान्भवति युन॒ज्मि ते पृ॒थि॒र्वी
ज्योति॑षा स॒ह युन॒ज्मि वा॒युम॒न्तरि॑क्षेण (१७)

ते स॒ह युन॒ज्मि वाच॑ꣳ स॒ह सूर्ये॑ण ते युन॒ज्मि ति॒स्रो वि॒पृचः॑
सूर्य॑स्य ते। अ॒ग्निर्दे॒वता॑ गाय॒त्री छन्द॑ उपाꣳशोः पात्र॑मसि सोमो॑
दे॒वता॑ त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ऽन्तर्या॒मस्य॑ पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॑ जग॑ती छन्द॑
इन्द्र॑वायुवोः पात्र॑मसि बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ मि॒त्रावरु॑णयोः

पात्रमस्यश्चिनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्चिनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता
विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिर्शस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाङ्गुहयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयोः (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिर्जित्यै मरुत्वन्तीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम् (२१)

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरैति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताः स
एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥ (२२)

प्राणापानयोर्भूतं वृद्धेष्टाविंशतिश्च॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो
मे तर्पयत वाचं मे तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजां
मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत सर्वगणं
मा तर्पयत तर्पयत मा (२३)

गुणा मे मा वि तृषन्नोषंधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
मन्यन्ताः सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनः स्वायै विशः स्वायै
देवतायै निर्याच्याभि पुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
 यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया
 सह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा
 शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द
 पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु
 सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥ (२५)

तर्पयंत माऽभिपूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्राचीनमाग्रयणाद्वा
 गृहीयाद्यानूर्ध्वांस्तानुपबिन्दतो देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति
 मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी
 मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः।
 स नः पावको द्रविणं दधातु (२६)

आयुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मानस्मिद्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो
 वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन
 ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि
 वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना
 अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः (२७)

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाधारमा घोरयेदध्वरो
यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै
भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवदेव सोमेति सौम्या एव
तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत
उपजीवनीयो भवति (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगोपत्यः रायस्पोषः सुवीर्यः संवत्सरीणाः स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्टं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमासते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्ताः स्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा
इमे पशव इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयन्ते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यः सोऽब्रवीद्यज्ञे
मा भजार्थं ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः
सः स्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं

विद्वान्मन्थिनः सꣳस्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्भि
मन्यते॥ (३१)

द्वात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्या भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमꣳ समर्धय
गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अꣳशुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अꣳशुः पतितः
पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ्स्वाहाकृतमि
तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमाꣳ इन्द्रियावान्थ्स्वाहाकृतः
पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय
तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजा प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो
योक्तव्य इत्याहुर्वाग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि (३३)

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मङ्गृहीत्वा बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति पराञ्चो
हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्षिणो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्या।

प्र ते धारां मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याह यदेवास्य
शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमंश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवन्तमम्॥
गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदं प्रमृष्यः।
इडांवा एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ
प्यायस्व सं तै॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु
केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यंस्व। यतो
वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा
गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयंज्ञे न उदवा पिशङ्गरूपः
सुभरो वयोधाः श्रुष्टो वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि
ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो
दिवः। पीपिवांसं सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि
प्रजामिषम् (३६)

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्चुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे।
यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य
व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्यं सुपर्णं
वयसम्बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं

त९ सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सिनी॑वालि॒ पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॑मसि॒
स्वसा॑। जुष॑स्व ह॒व्यम् (३७)

आहु॑तं प्र॒जां दे॒वि दिदि॑द्धि नः। या सु॑पा॒णिः स्व॑ङ्गुरिः
सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्वत्रि॑यै ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन।
इन्द्र॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरः। असि॑तवर्णा॒ हर॑यः सु॒पर्णा मि॑हो
वसा॑ना॒ दिव॑मुत्प॑तन्ति। त आ॒ऽव॑वृ॒त्रन्त्स॑द॒नानि॑ कृ॒त्वादि॑त्पृ॒थि॒वी
घृ॒तैर्व्यु॑द्यते। हिर॑ण्यकेशो॒ रज॑सो॒ विसा॑रेऽहि॒र्धुनि॑र्वात॒ इव॑
ध॒र्जीमा॑न्। शुचि॑भ्राजा उ॒षसः॑ (३८)

नवे॑दा॒ यश॑स्वतीरप॒स्युवो॑ न स॒त्याः। आ ते॑ सु॒पर्णा
अ॒मिन॑न्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॑दम्। शि॒वाभि॑र्न
स्मय॑मानाभि॒रागा॑त्प॒तन्ति॒ मिहः॑ स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
वि॒द्युन्मि॑माति॒ व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑स॒र्जि।
पर्व॑तश्चिन्महि॒ वृद्धो॑ बि॒भाय॑ दि॒वश्चि॑त्सानु॒ रेज॑त स्व॒ने वः॑।
यत्क्रीड॑थ मरुतः (३९)

ऋ॒ष्टि॑मन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑
गर्भ॑मा॒ धा॑ उद॒न्वता॑ परि॒ दीया॑ रथे॒न। दृति॑९ सु॒ क॑र्ष वि॒षितं॑
न्य॑श्च९ स॒मा भ॑वन्तू॒द्वता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या॑ चि॒दच्यु॑ताग्ने॒ पशु॑र्न
यव॑से। धा॒मा ह॒ यत्ते॑ अज॒र॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॑ शि॒क्कसः॑। अग्ने॒ भूरी॑णि॒
तव॑ जा॒तवे॑दो दे॒व स्व॑धावोऽमृ॒तस्य॑ धा॒मा। याश्च॑ (४०)

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संधुः पृष्ठबन्धो। दिवो
 नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङ्गितेन
 स्तनयितुतेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः। पिन्वन्त्यपो मरुतः
 सुदानवः पयो घृतवद्विदथैष्वाभुवः। अत्यं न मिहे वि नयन्ति
 वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्। उदप्रुतो मरुतस्तां
 इयर्त वृष्टिम् (४१)

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरु
 तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत पयस्वतीः
 कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः
 सिञ्चथा मधु। उदु त्यश्चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे।
 अग्निं संमुद्रवाससम्। आ सवः सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं
 हुवे। अग्निं संमुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्दं
 सहः। अग्निं संमुद्रवाससम्॥ (४२)

वीर इषं हव्यमुषसो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥ [११]

यो वै पर्वमानानाञ्जीणिं परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तै श्येनाय यद्वै
 होतोपयामृगंहीतोऽसि वाक्षसत्प्र सो अग्न एकादश॥ [१२]

[प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजापतिरकामयताग्निं संमुद्रवाससम्॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सम्पारय सघांसि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सम्पारयेत्याहैते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
 सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
 द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
 वि (२)

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीते
 ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव तत्सं तनोति
 सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते
 प्रजाम्॥ (३)

त्रीणि वाव सर्वनान्यथं तृतीयः॑ सर्वनमव लुम्पन्त्यनः॑ शु
 कुर्वन्त उपाः॑ शुः हुत्वोपाः॑ शुपात्रेऽः॑ शुमवास्य तं तृतीयसर्वनै-
 ऽपिसृज्याभि षुण्णयाद्यदाप्याययति तेनाः॑ शुमद्यदभिषुणोति
 तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सर्वनान्यः॑ शुमन्ति शुक्रवन्ति सुमावद्वीर्याणि
 करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः। तयोः
 पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधसी सतती वस्त एकः केशी
 विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते
 अनुहाय जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
 एतम्महायज्ञमपश्यन्तमन्वताऽग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः
 स्याद्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयम् (५)

पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमाग्नेयम्पशुमकुर्वत वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वत वरुणप्रधासान्माध्यंदिनः॑ सवनः॑ साकमेधान्पितृय-
 त्र्यम्बकाः॑ स्तृतीयसवनमकुर्वत तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगाः॑ सन्तं
 नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा अभूवन्निति
 तदध्वरस्याध्वरत्वन्तर्तो देवा अभवन्परासुरा य एवं विद्वान्सोमैन-
 यजते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वं देवान्परिभूर्माः॑ सह

ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शं
 राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
 ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
 इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
 वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाः श्रोत्रायात्मने-
 ऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि
 वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा कायं
 त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदं सुप्रजाः प्रजयां
 भूयासं सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे
 रूपेभ्यो वर्चोदाः (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
 तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयावी (९)

अवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
 स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजा-
 पतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां३ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चत्वारिंशच्च॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप मा
द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तान्नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा
यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखः (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमडस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं
मे वीर्यम्मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पात३ सूर्यो मा देवो
दिव्यादहंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात् (१३)

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं
 द्वारौ मा मा सं तातम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये
 नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
 अहे दधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर
 उन्निवत उदुद्वतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याहः सदो वै
 प्रसर्पन्तम् (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः सदः प्रसृप्य
 दक्षिणार्धं परैक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासः
 सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र
 सर्पत्यात्मनोऽनार्त्ये॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तन्नयन्निःशच्च॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
 सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
 बाहुभ्याः सध्यासम् नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव
 ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु
 मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
 विश्वचर्षणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मां हरिवर्णं प्र चर क्रत्वे दक्षाय
 रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मां राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि

त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्रणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि
रुद्रवद्रणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य
त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्रणस्य
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा
वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमति (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविंदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचरषणिः।
पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा
धत्तमक्ष्योः। इष्टयं जुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्रं पितरो

यथाभा॒गम्म॑न्दध्व॒म् नमो॑ वः पि॒तरो॒ रसा॑य॒ नमो॑ वः पि॒तरः॒ शुष्मा॑य॒
नमो॑ वः पि॒तरो जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरः (२०)

स्व॒धायै॒ नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे॒ नमो॑ वः पि॒तरो घो॒राय॒ पि॒तरो॒
नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मिँ॑लो॒के स्थ॒ युष्मा॑ऽस्तेऽनु॒ येँऽस्मिँ॑लो॒के मां तेऽनु॒
य ए॒तस्मिँ॑लो॒के स्थ॒ यूयं॑ ते॒षां वसिँ॑ष्ठा भूयास्त॒ येँऽस्मिँ॑लो॒केऽहं॑
ते॒षां वसिँ॑ष्ठो भूयासं॒ प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒
ता ब॑भूव (२१)

यत्का॑मास्ते जुहुमस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यै॒नसो॑ऽव॒यज॑नमसि॒ मनु॑ष्य॒कृत॑स्यै॒नसो॑ऽ-
व॒यज॑नमसि॒ पितृ॑कृत॒स्यै॒नसो॑ऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॑तस्य॒ सोम॑ दे॒व
ते नृ॑भिः सु॒तस्ये॒ष्ट्य॒जुषः॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ शस्तो॑क्थस्य॒ यो भ॒क्षो
अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॒सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभि॑र्भ॒क्षं कृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो
भक्ष॑यामि॥ (२२)

वि॒श्वच॑रु॒पणे॒ त्रि॒ष्टुप॑च्छन्दस् इन्द्र॒पीत॑स्य॒ नरा॑श॒संपी॑तस्याति॒ स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरो
ब॑भूव॒ चतु॑श्च॒त्वारि॑शच्च॥

[५]

म॒हीना॒मप्यो॑ऽसि॒ वि॒श्वे॑षां दे॒वानां॑ त॒नूर॑ऋ॒ध्यासं॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒
ग्र॒ह्मृष॑तीनां॒ ग्र॒हो॑ऽसि॒ वि॒ष्णो॒र॒हृद॑यम॒स्येक॑मिष॒ वि॒ष्णु॒स्त्वानु॒ वि
च॑क्रमे भूति॒र्द्ध्रा घृ॑तेन॒ वर्ध॑तां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॒णमा॑
ग॒म्या॒ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑रं पृ॒श्नि॒यै दु॒ग्धम् याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी

मंहित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्च
अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः
प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति पशून्वास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं
प्राणो वै (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति
प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं
प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानं भवति शतायुः
पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति
प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यः
स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं
तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥ [६]

देव सवितरेतत्ते प्राहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गांत तनूपाथ्साम्नः सत्या
व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यः स्तुतं दुहामा

मां स्तुतस्यं स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्यं शस्त्रम् (२६)

अस्यू॒र्ज॒म्म॒ह्य॑ श॒स्त्रं दु॒हामा मां श॒स्त्रस्यं श॒स्त्रं
गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहिं प्रजामिषम्। सा मे
सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ
बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मा॑
अधिपतीन्करोतु वय॑ स्याम॒ पत॑यो रयी॒णाम्। य॒ज्ञो वा वै (२७)

य॒ज्ञप॑तिं दुहे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॒हे स यः स्तु॑तशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्
यज॑ते तं य॒ज्ञो दु॒हे स इ॒ष्ट्वा पापी॑यान्भवति॒ य ए॒नयो॒र्दोहं
वि॒द्वान् यज॑ते स य॒ज्ञं दु॒हे स इ॒ष्ट्वा वसी॑यान्भवति स्तु॒तस्यं
स्तु॒तम॒स्यू॒र्ज॒म्म॒ह्य॑ स्तु॒तं दु॒हामा मां स्तु॒तस्यं स्तु॒तं गम्याच्छस्त्रस्यं
श॒स्त्रम॒स्यू॒र्ज॒म्म॒ह्य॑ श॒स्त्रं दु॒हामा मां श॒स्त्रस्यं श॒स्त्रं गम्या॒दित्या॑हैष
वै स्तु॑तशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यज॑ते दुह एव य॒ज्ञमि॒ष्ट्वा
वसी॑यान्भवति॥ (२८)

श॒स्त्रं वै श॒स्त्रन्द॒हान्द्रावि॑शतिश्च॥ [७]

श्ये॒नाय॒ प॒त्वने॒ स्वाहा॒ वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒ नमो॑
विष्ट॒म्भाय॒ धर्म॑णे॒ स्वाहा॒ वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒ नमः॑ परि॒धये॑
जन॒प्रथ॑नाय॒ स्वाहा॒ वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒ नम॑ ऊ॒र्जे हो॒त्राणा॑
स्वाहा॒ वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒ नमः॑ पय॑से हो॒त्राणा॑ स्वाहा॒
वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒ वद॑त्स्वयमभिगूर्ताय॒

नमं ऋतमृतपाः सुवर्वाट्स्वाहा वट्स्वयमभिगूर्ताय
नमस्तृम्पन्ताः९ होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनंसा (२९)

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराध। सं नस्ताभ्याः९ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषाम्मनंसश्च संधौ बृहस्पतये महि षट्सुमन्नमः।
नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः।
प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानृहुः। यान्ग्नयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु
विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः
सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनंसः पापयिष्ट।
यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्चेत् यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा दम्पती
वाममंश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्रुतामरिष्टो रायः सचताः९
समोकसा। य आसिचत्सन्दुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमति
जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्या सहजानिर्यः
 सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्यादात् आशीर्म ऊर्जमुत
 सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः सर्वर्चसम् संजयन्क्षेत्राणि
 सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः अधरान्त्सपत्नान् भूतमसि भूते
 मा धा मुखमसि मुखं भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
 विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहान्तरिक्षे वयांसि
 पृथिव्याम्पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि यथा
 नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत् यथा न इन्द्र इद्विशः
 केवलीः सर्वाः समनसः करत् यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
 केवलीरसन् ॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च ॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
 इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री
 गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यंदिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभममाध्यंदिनः सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने
 वज्रमन्तर्धत्ते (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने
 सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्यं
 त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेजं
 एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं
 प्रतिगीर्यं चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभम्माध्यंदिनं
 सवनंम्माध्यंदिन एव सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो
 इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं सवनम् (३७)

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवनं आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह
 तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्करी
 शाक्कराः पशवो जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवंस्तृतीयसवनं
 पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत
 आव्यमस्मिन्दधाति तद्यत्र (३८)

अपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोसा मोद

इवेति॑ प्रत्याह्वयते॑ तेनैव॑ तदप॑ हते॑ यथा॑ वा आय॑तां प्रतीक्ष॑त
 ए॒वम॑ध्व॒र्युः प्र॑तिग॒रं प्रती॑क्षते॒ यद॑भिप्रतिगृणीयाद्यथाय॑तया॒ समृ॑च्छते॑
 ता॒दृगे॒व तद्य॑दर्ध॒र्चांलु॑प्येत॒ यथा॑ धाव॑न्त्यो हीय॑ते ता॒दृगे॒व तत्प्र॑बाहु॒गवा
 ऋ॒त्विजा॑मु॒द्गीथा॑ उ॒द्गीथ॑ ए॒वोद्गा॑तृणाम् (३९)

ऋचः॑ प्र॒णव॑ उ॒क्थश॑ऽसिना॑ प्रतिग॒रोऽध्व॑र्यूणाम् य ए॒वं
 वि॒द्वान्प्र॑तिगृणात्य॑न्ना॒द ए॒व भ॑व॒त्यास्य॑ प्र॒जाया॑ वा॒जी जा॑यत
 इ॒यम्वै॑ होता॒साव॑ध्व॒र्युर्यदा॑सीनः श॑ऽस॒त्यस्या॑ ए॒व तद्धो॑ता नैत्यास्त॑
 इ॒व ही॑यमथो॒ इमा॑मे॒व तेन॑ यज॑मानो दुहे॒ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृणात्य॑मुष्या॑
 ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नैति॑ (४०)

तिष्ठ॑तीव॒ ह्य॑सावथो॒ अ॒मूमे॒व तेन॑ यज॑मानो दुहे॒ यदा॑सीनः
 श॑ऽस॒ति तस्मा॑दि॒तःप्र॑दानं दे॒वा उप॑ जी॒वन्ति॑ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृणाति
 तस्मा॑द॒मुतः॑प्र॒दानम॑मनुष्या॑ उप॑ जी॒वन्ति॑ यत्प्रा॒डासी॑नः श॑ऽस॒ति
 प्र॒त्यङ्गि॑ष्ठन्प्रतिगृणाति॒ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॑ऽरेतो॑ धीय॑ते प्रती॒चीः प्र॒जा
 जा॑यन्ते॒ यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्याह्वय॑ते वज्र॑मे॒नम॑भि प्र॒ वर्त॑यति॒ परा॒डा
 वर्त॑ते वज्र॑मे॒व तन्नि॑ करोति॥ (४१)

सर्व॑ने॒ वज्र॑मन्तर्धत्ते॒ त्री॑ण्येतान्य॒क्षरा॑णीन्द्रिय॒मार्था॑न्दिनः॒ सर्व॑न्त्रोद्गा॑तृणाम॒ध्वर्युर्नैति॑ वर्त॑यत्यष्टौ च॥ [९]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ वाक्ष॑सद॑सि वा॒क्पा॒भ्यां त्वा॑ ऋतु॒पा॒भ्याम॑स्य
 य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्या॑ध्य॒क्षाभ्यां॑ गृ॒ह्णाम्यु॒पया॑मगृ॑हीतोऽस्य॒त॒सद॑सि
 चक्षु॑ष्पाभ्यां॑ त्वा॑ ऋतु॒पा॒भ्याम॑स्य य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्या॑ध्य॒क्षाभ्यां॑

गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्त९ रक्षस्व (४२)

तं ते दुश्चक्षा माव ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे
पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः
श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि
धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू
मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यस्योदश च॥

[१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजंकर्मभिः। यस्य
त्व९ सख्यमाविंथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां
ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थां
तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वोः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः
पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हिनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च
धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न
परा जिग्ये कतरश्चनैर्नोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं
वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसंस्ते

अग्ने। तामिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथं (४५)

भ॒व॒ यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्नि॒स्त्रीणि॑ त्रिधातू॒न्या क्षे॑ति वि॒दथा॑
क॒विः। स त्री॑रेकाद॒शा५ इ॒ह। यक्ष॑च्च पि॒प्रय॑च्च नो॒ विप्रो॑ दू॒तः
परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे। इन्द्रा॑विष्णू दृ॒हिताः शम्ब॑रस्य॒
नव॑ पुरो॑ नव॒तिं च॑ श्रथिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः॒ सहस्रं॑ च सा॒क५ ह॒थो
अ॒प्रत्य॑सुरस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वे॒नद॑मी त्वा॑ ज॒हति॑
पुत्र॑ दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि
क्रम॑स्व (४६)

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥ [११]

[यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥४६॥ यो वै पवमानानां
वि क्रमस्व॥]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा
एतं युवान्५ सूर्यो देव इदं वामेकादश॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने॑ तेजस्वि॒न्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्तं
वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च॒ तेज॑से जुहोमि
तेजो॒विद॑सि॒ तेजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहं तेजो॑ हा॒सिषं॑ मा मां तेजो॑

हासीदिन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा क्षत्रस्य च (१)

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषं मा मामोजो हासीत्सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं देवेषु भूया
भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु वायोश्च त्वाऽपां
च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माह॥ सुवर्हासिषं
मा मा॥ सुवर्हासीन्मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मय्यग्निस्तेजो दधातु
मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयीन्द्र इन्द्रियं दधातु मयि मेधाम्मयि
प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥ (२)

क्षत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

वायुर्हिकर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्गाता
विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्यं
उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानिं
श॥सिषद्विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मा हि॥सीर्मधुं मनिष्ये
मधुं जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो

वाचमुद्यास९ शुश्रूषेण्या॥मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अवन्तु शोभायै
पितरोऽनु मदन्तु॥ (४)

श९सिषद्विश्वे देवा अष्टावि९शतिश्च॥ [२]

वसवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियम्पाथ
उपैहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथ
उपैह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां
प्रियम्पाथ उपैहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भन्दनासु
कोतनासु नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु
ककुहासु शक्करीषु (५)

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णाम्यहो
रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः। आऽस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा
असञ्चत। ककुह९ रूपं वृषभस्य रोचते बृहत्सोमः सोमस्य
पुरोगाः शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै
ते सोम सोमाय स्वाहोशित्कं देव सोम गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः (६)

प्रियम्पाथो अपीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
प्रियम्पाथो अपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा
विश्वेषां देवानां प्रियम्पाथो अपीह्या नः प्राण एतु परावत
आन्तरिक्षाद्विवस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा।
इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे

दे॒वा वर्चो॑ मे धत्तम॒श्विना॑ । द॒ध॒न्वे वा॒ यदी॒मनु॑ वोच॒द्वह्मा॑णि॒ वेरु॑
तत् । परि॒ विश्वा॑नि॒ काव्या॑ ने॒मिश्च॒क्रमि॑वाभवत् ॥ (७)

शक्रं॑री॒प्सव्रे॒र्बुह॑स्पतिः पञ्च॑विंशतिश्च ॥ [३]

ए॒तद्वा अ॒पां ना॑म॒धेयं॑ गु॒ह्यं यदा॑धा॒वा मा॒न्दा॑सु ते शुक्र शुक्र॒मा
धू॒नोमी॒त्याहा॒पामे॒व ना॑म॒धेये॑न॒ गु॒ह्येन॑ दि॒वो वृ॑ष्टि॒मव॑ रुन्धे शुक्रं
ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णामी॒त्याहै॒तद्वा अ॒हो रू॒पं यद्रा॑त्रिः सूर्य॑स्य र॒श्मयो॑
वृ॒ष्ट्या ई॒शते॑ऽहं ए॒व रू॒पेण॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑र्दि॒वो वृ॑ष्टिं च्यावय॒त्या-
ऽस्मि॑न्नु॒ग्राः (८)

अ॒चु॒च्यव॑रि॒त्याह॑ यथा॒यजु॑रे॒वैतत्क॑कुहः रू॒पं वृ॑ष॒भस्य॑ रोचते
बृ॒हदि॒त्याहै॒तद्वा अ॑स्य ककुहः रू॒पं यद्वृ॑ष्टीं रू॒पेणै॒व वृ॑ष्टि॒मव॑ रुन्धे
यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वी॒त्याहै॒ष ह॒ वै ह॒विषा॑ ह॒विर्य॑जति॒ यो-
ऽदा॑भ्यं गृही॒त्वा सो॒माय॑ जु॒होति॒ परा॒ वा ए॒तस्या॑युः प्रा॒ण ए॑ति (९)

योऽ॑शुं गृ॒ह्णा॒त्या नः॑ प्रा॒ण ए॑तु॒ परा॑वत् इ॒त्याहा॑यु॒रेव॑
प्रा॒णमा॑त्मन्ध॒त्तेऽमृ॑तंमसि प्रा॒णाय॑ त्वेति हि॒र॑ण्यम॒भि व्य॑नित्यमृ॒तं
वै हि॒र॑ण्यमा॒युः प्रा॒णोऽमृ॑ते॒नैवा॑यु॒रात्म॑न्ध॒त्ते श॒तमा॑नं भवति श॒तायुः
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्रति॑ तिष्ठत्य॒प उप॑ स्पृशति भेष॒जं
वा आपो॑ भेष॒जमे॒व कु॑रुते ॥ (१०)

उ॒ग्रा ए॒त्याप्स्मि॑णि च ॥ [४]

वा॒युर॑सि प्रा॒णो नाम॑ सवि॒तुराधि॑पत्येऽपानं॑ मे दा॒श्चक्षु॑रसि
 श्रोत्रं॑ नाम॑ धा॒तुराधि॑पत्य॒ आयु॑र्मे दा रूप॑मसि॒ वर्णो॑ नाम॒
 बृह॑स्पते॒राधि॑पत्ये प्र॒जां मे॑ दा ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामेन्द्र॑स्याधि॒पत्ये
 क्ष॒त्रं मे॑ दा भू॒तम॑सि भव्यं॑ नाम॑ पि॒तृणा॑माधि॒पत्येऽपामोष॑धीनां
 गर्भं॑ धा ऋ॒तस्य॑ त्वा व्यो॑मन ऋ॒तस्य॑ (११)

त्वा विभू॑मन ऋ॒तस्य॑ त्वा विध॑र्मण ऋ॒तस्य॑ त्वा स॒त्यायु॑र्तस्य॑
 त्वा ज्योति॑षे प्र॒जाप॑तिर्वि॒राज॑मपश्य॒त्तया॑ भू॒तं च॒ भव्यं॑ चासृ॒जत॒
 तामृ॑षि॒भ्यस्ति॒रोऽद॒धात्तां॑ ज॒मद॑ग्निस्तप॑साऽपश्य॒त्तया॑ वै स
 पृ॒श्नीन्का॑मान॒सृज॑त॒ तत्पृ॑श्नीनां पृ॒श्नित्व॑म् यत्पृ॒श्नयो॑ गृह्य॒न्ते पृ॑श्नी॒नेव
 तैः का॑मा॒न् यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्धे वा॒युर॑सि प्रा॒णः (१२)

नामेत्या॑ह प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑ रुन्धे चक्षु॑रसि श्रोत्रं॑
 नामेत्या॑हायु॒रेवा॒व॑ रुन्धे रूप॑मसि॒ वर्णो॑ नामेत्या॑ह प्र॒जामे॒वाव॑
 रुन्ध ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामेत्या॑ह क्ष॒त्रमे॒वाव॑ रुन्धे भू॒तम॑सि भव्यं॑
 नामेत्या॑ह प॒शवो॒ वा अ॒पामोष॑धीनां गर्भः॑ प॒शूने॒व (१३)

अव॑ रुन्ध ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑म्प॒रित॑स्तदे॒वाव॑ रुन्ध ऋ॒तस्य॑
 त्वा व्यो॑मन॒ इत्या॑हेयं वा ऋ॒तस्य॑ व्यो॑मे॒मामे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य॑
 त्वा विभू॑मन॒ इत्या॑हान्तरि॒क्षं वा॑ ऋ॒तस्य॑ विभू॑मान्तरि॒क्षमे॒वाभि॑
 ज॒यत्यृ॑तस्य॑ त्वा विध॑र्मण॒ इत्या॑ह द्यौ॒र्वा ऋ॒तस्य॑ विध॑र्म॒ दिव॑मे॒वाभि॑
 ज॒यत्यृ॑तस्य॑ (१४)

त्वा स॒त्यायेत्या॑ह॒ दिशो॑ वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दिशं॑ ए॒वाभि
ज॑यत्यृ॒तस्य॑ त्वा ज्योति॑ष इत्या॒ह सु॒वर्गो॑ वै लो॒क ऋ॒तस्य॑
ज्योतिः॑ सु॒वर्गमे॒व लो॒कम॒भि ज॑यत्ये॒ताव॑न्तो वै दे॒वलो॒कास्ता॑ने॒वाभि
ज॑यति द॒श स॒म्पद्य॑न्ते द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराज्ये॑वान्नाद्ये
प्रति॑ तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवंमेवाभि जयत्यृतस्य पदं त्वारि१शच्च॥ ————— [५]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेन॒ नावा॑रु॒न्धत॒ तत्प॑रैरवा॒रुन्ध॑त॒ तत्प॑राणां
प॒रत्व॑म् यत्प॑रै गृ॒ह्यन्ते॒ यदे॒व य॑ज्ञेन॒ नावा॑रु॒न्धे त॑स्याव॒रुद्धौ॑ यं
प्र॒थमं॑ गृ॒ह्णाती॑ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यं द्वि॒तीय॑म॒न्तरि॑क्षं
तेन॒ यं तृ॒तीय॑म॒मुमे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यदे॒ते गृ॒ह्यन्त॑ ए॒षां
लो॒काना॑म॒भिजि॑त्यै (१६)

उत्त॑रेष्वहः॒स्वमु॑तोऽर्वाश्चो॑ गृ॒ह्यन्तेऽभि॑जित्यैवेमाँल्लो॒कान्पुन॑रि॒मं
लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहन्ति॒ यत्पूर्वे॑ष्वहः॒स्वितः॑ प॒राश्चो॑ गृ॒ह्यन्ते॒ तस्मा॑दितः
प॒राश्च॑ इ॒मे लो॒का यदुत्त॑रेष्वहः॒स्वमु॑तोऽर्वाश्चो॑ गृ॒ह्यन्ते॒ तस्मा॑दमु॒तो-
ऽर्वा च॑ इ॒मे लो॒कास्तस्मा॑दया॒तयाम्नो॑ लो॒कान्म॑नु॒ष्या उप॑
जी॒वन्ति॑ ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॒द्ध्य ओष॑धयः
स॒म्भ॑वन्त्योष॑धयः (१७)

म॒नु॒ष्याणा॑म॒न्नं प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्त॒ इति॑
प॒रा॒न॒न्वि॑तिं ब्रूयाद्यद्गृ॒ह्णात्य॑द्ध्यस्त्वौष॑धीभ्यो गृ॒ह्णामी॑ति॒ तस्मा॑द॒द्ध्य
ओष॑धयः स॒म्भ॑वन्ति॒ यद्गृ॒ह्णात्योष॑धीभ्यस्त्वा प्र॒जाभ्यो॑ गृ॒ह्णामी॑ति॒

तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति प्रजाभ्यंस्त्वा प्रजापतये
गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्ते॥ (१८)

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानंसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्यम् (१९)

आदाय तदैभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामञ्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु
श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां
वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो
य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
संस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव

तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेवं पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते
वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहयादाहुत्यैवैनौ शमयति
नार्तिमार्च्छति यजमानो यत्कुसीदम् (२२)

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य
त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु
भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सङ्स्फानो
अभि रक्षतु। गृहाणामसमत्यै बहवो नो गृहा असन्। स त्वं
नः (२३)

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्यैशिषे स नो
रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आ दत्ते
यदोषधीभिर्वेदिं स्तृणाति यदनुपौष्य प्रयायाद्वावबद्धमेनम् (२४)

अमुष्मिल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव

सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि मिश्रमिव
चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्य जुहुयादेष वा अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः
स एवैनं स्वदयत्यहं विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावम्पक्त्वा
प्रातरेतेन कक्षमुपौषेद्यदि (२५)

दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन
ह स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्रमुप यन्ति यो वा
उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते सममुष्मिल्लोक
इष्टापूर्तेन गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽदित्योऽनुख्याता
तान् य एवं विद्वान् यजते सममुष्मिल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं
नो नभसा पुरः (२६)

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मे गोपायेति स
त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहैतन्मे
गोपायेति देव सऽस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सऽस्फानं
आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥ (२७)

कुसीदन्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥ [८]

एतं युवानं परिं वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण। मा नः
शाप्त जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत
चक्षुषे ते मरुताम्पितस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भं

ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रुप्समवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदैषाम्। पिता वथ्सानाम्पतिरघ्नियानामथो पिता
मंहतां गर्गराणाम्। वथ्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भञ्जा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुनां यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥

[९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्धि तकरीं
वि योनिं वि गवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
उरुद्रुप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुं
प्रथतां स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्।

पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गुवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

इदं वा॒मा॒स्ये॑ ह॒विः प्रि॒यमिन्द्रा॑बृहस्पती। उ॒क्थम्मदं॑श्च शस्यते।
अ॒यं वा॒ परि॑ षिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारु॑र्मदाय पीतये॑।
अ॒स्मे इन्द्रा॑बृहस्पती र॒यिं ध॑त्त९ शत॒ग्विनम्। अ॒श्वान्त९
सह॑स्त्रिणम्। बृहस्पति॑र्नः परि॑ पातु प॒श्चादु॒तोत्तर॑स्मा॒दध॑रादघा॒योः।
इन्द्रः॑ पु॒रस्ता॑दुत म॒ध्यतो॑ नः सखा॒ सखि॑भ्यो वरि॑वः कृणोतु। वि
ते विष्व॒ग्वात॑जूतासो अ॒ग्रे भा॑मांसः (३२)

शु॒चे शुच॑यश्चरन्ति। तुवि॒म्रक्षा॑सो दि॒व्या नव॑ग्वा वना॑ वनन्ति
धृष॒ता रु॒जन्तः। त्वाम॑ग्रे मानु॑षीरीडते विशो॑ होत्रा॒विदं विवि॑चि९
रत्न॑धातमम्। गुहा॑ सन्त९ सुभग॑ वि॒श्वदर्श॑तं तुविष्म॒णस॑ सु॒यजं॑
घृ॒तश्रि॑यम्। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो जग॑तस्पतिः। स नः॑
पूर्णे॑न वावनत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॒शे धा॑तेदं वि॒श्वम्भु॑वं
ज॒जान॑। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑ (३३)

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिं प्राची॑
जी॒वातु॑मक्षिताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीमहि सु॒मति॑ स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता
द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒दुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
अ॒मृताः सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो अ॑दि॒तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो-
ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ मन्यताम्। अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑हनो भव॑तां दा॒शुषे॑

मयः। अन्विदनुमते त्वम् (३४)

मन्यासै शं च नः कृधि। ऋत्वे दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूँषि
तारिषः। अनु मन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्तः रयिमक्षीयमाणम्।
तस्यै वयः हेडसि मापि भूम सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु।
यस्यामिदं प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या
उपस्थ उर्वन्तरिक्षः सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु (३५)

राकामहः सुहवाः सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
बोधतु त्वना। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु वीरः
शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि
दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषः
सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहः सुभगा
विद्वनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवा जोहवीमि। सा नो ददातु
श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य
पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामः
रायस्पोष चिकितुषे दधातु॥ (३६)

भामासो दाता त्वमन्तरिक्षः सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥—[११]

वि वा एतस्या वायो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाडाष्ट्रकामाय देविका
वास्तोष्पते त्वमग्रे बृहदेकादश॥—[१२] वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्रे
बृहध्वद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशुः संचन्ते यदेकदेवत्यं आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेनां गमयति रक्षसामपंहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्मि तक्ररीमित्याह यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इति (२)

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदेवद्येदति तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत् पुरस्तान्नाभ्या अन्यदेवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या

पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रह्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरास्या
 अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितं भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 माऽसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुन्धे यस्येषा यज्ञे
 प्रायश्चित्तिः क्रियते इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाम्ना उल्बमिवैकविंशतिश्च॥ [१]

आ वा॒यो भूष शुचि॑पा॒ उप॑ नः सु॒हस्रं॑ ते न॒युतो॑ विश्व॒वार।
 उपो॑ ते अ॒न्धो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्। आकू॑त्यै
 त्वा॒ कामा॑य॒ त्वा स॒मृधे॑ त्वा कि॒क्कि॒टा ते॒ मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑
 कि॒क्कि॒टा ते॑ प्रा॒णं वा॒यवे॑ स्वाहा॑ कि॒क्कि॒टा ते॒ चक्षुः॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑
 कि॒क्कि॒टा ते॒ श्रोत्रं॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ऽ स्वाहा॑ कि॒क्कि॒टा ते॒ वाच॑ऽ
 सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ (५)

त्वं तुरी॒या व॒शिनी॑ व॒शासि॑ स॒कृद्य॑त्त्वा॒ मन॑सा॒ गर्भ॑ आशयत्।
 व॒शा त्वं व॒शिनी॑ गच्छ॒ देवा॑न्स॒त्याः सं॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑।
 अ॒जासि॑ रयि॒ष्ठा पृ॑थि॒व्याऽ सी॑दो॒र्ध्वान्तरि॑क्षमुप॒ तिष्ठ॑स्व दि॒वि ते॑
 बृ॒हद्भाः॑। तन्तु॑ त॒न्वत्र॑ज॒सो भा॑नुमन्वि॒हि ज्योति॑ष्मतः प॒थो र॑क्ष धि॒या
 कृ॒तान्। अ॒नुल्ब॑णं व॒यत॑ जोगु॒वामपो॑ मनु॒र्भव॑ ज॒नया॑ दै॒व्यं ज॒नम्।
 मन॑सो ह॒विर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णो॑ गात्रा॒णां ते॒ गात्र॑भाजो भूया॒स्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तः सोमः
 प्राजिनयदग्निरग्रसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमृष्टाकपालमपश्यत्तं
 निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
 आग्नेयमृष्टाकपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते
 यत् (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वावा-
 पृथिव्या यत्सोमः प्राजिनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया
 यदनयोर्वियत्योर्वागवदत्तस्मात्सारस्वती यत्प्रजापतिरग्नेरधि
 निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्या यदजा वशा
 वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव
 स्वेन (८)

भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा
 लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति
 व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्यग्नीषोमीयामा
 लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्धे
 सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
 सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति
 प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति
 प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेवानभिजितमभि जयति

वाय॒व्य॒यो॒पाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रुध्या ल॑भत॒ आकू॑त्यै त्वा॒
कामा॑य त्वा (१०)

इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्कि॑क्किटा॒कारं जु॑होति कि॒क्किटा॒कारेण॑
वै ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ रमन्ते प्रा॒रण्याः प॑तन्ति यत्कि॑क्किटा॒कारं जु॑होति
ग्रा॒म्याणां॑ प॒शूनां धृ॑त्यै पर्य॒ग्नौ क्रि॒यमा॑णे जुहोति जीव॑न्तीमे॒वैना॑
सुव॑र्गं लो॒कङ्ग॑मयति त्वं तु॒रीया व॒शिनी व॒शासी॑त्याह दे॒वत्रै॑वैनां
गम॑यति स॒त्याः स॑न्तु यज॑मानस्य॒ कामा॑ इत्या॑हैष वै कामः (११)

यज॑मानस्य॒ यदना॑र्त उ॒दृचं गच्छ॑ति तस्मा॑दे॒वमा॑हाजासि
रयि॑ष्ठेत्या॑हैष्वे॒वैनां॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ ष्ठापयति दि॒वि ते बृ॑हद्वा
इत्या॑ह सुव॑र्ग ए॒वास्मै॑ लो॒के ज्योति॑र्दधाति तन्तुं त॒न्वत्र॑ज॒सो
भा॒नुम॑न्विहीत्या॑हे॒माने॑वास्मै॑ लो॒कां ज्योति॑ष्मतः करोत्यनु॒ल्बणं॑
व॑यत॒ जोगु॑वामप॒ इति॑ (१२)

आ॒ह यदे॒व य॒ज्ञ उ॒ल्बणं॑ क्रि॒यते तस्यै॒वैषा शान्ति॑र्मनु॒र्भव॑
ज॒नया॒ दैव्यं॑ ज॒नमि॑त्या॑ह मा॒नुव्यो॑ वै प्र॒जास्ता ए॒वाद्याः॑
कुरु॑ते म॒नसो॑ ह॒विर॒सीत्या॑ह स्व॒गाकू॑त्यै गात्रा॑णां ते
गात्र॒भाजो॑ भूया॒स्मेत्या॑हाशिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते तस्यै॒ वा ए॒तस्या॑
एक॑मे॒वादे॑वयज॒नं यदा॑ल॒ब्धायाम॑भ्रः (१३)

भव॑ति यदा॑ल॒ब्धायाम॑भ्रः स्याद॒प्सु वा॑ प्र॒वेशये॑त्सर्वा॑ वा॒

प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवा
सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
गृहमेधिनस्त एवैतयो यजेरन्तेषामेवैषाप्ता॥ 14॥

यथस्वेन सारस्वतीमा लभेत यः कामाय त्वा कामोऽप इत्युभो द्विचत्वारिंशच्च॥ [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमांसश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जया निन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्तु सर्वाः
स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयाणां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति
तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततास्ततामहा इह मावता

अ॒स्मिन्ब्रह्म॑न्त्र॒स्मिन्क्षत्रे॑ऽस्यामा॒शिष्य॒स्याम्पु॒रोधाया॑म॒स्मिन्कर्म॑न्त्र॒स्यां
दे॒वहू॑त्याम्॥ (१६)

अ॒वरे॒ सप्त॑दश च॥ [५]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा
ए॒तान॑भ्याता॒नान॑पश्यन्तान॒भ्यात॑न्वत॒ यद्दे॒वानां॑ कर्मासी॒दार्ध्य॑त॒
तद्यदसु॑राणां॒ न तदा॑र्ध्यत॒ येन॒ कर्म॑णेश्चे॒त्तत्र॑ होत॒व्या ऋ॒ध्नोत्ये॒व
तेन॒ कर्म॑णा॒ यद्विश्वे॑ दे॒वाः सु॒मभ॑रन्तस्मा॒दभ्या॑ताना वै॒श्वदे॒वा
यत्प्रा॒जाप॑तिर्जया॒न्प्राय॑च्छु॒त्तस्मा॒ञ्जयाः॑ प्राजाप॒त्याः (१७)

यद्रा॑ष्ट्रभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत् तद्रा॑ष्ट्रभृ॒ताः रा॒ष्ट्रभृ॑त्वन्ते दे॒वा
अ॒भ्याता॑नैरसु॒रान॑भ्यात॑न्वत॒ जयै॑रजयन्त्राष्ट्रभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत्
यद्दे॒वा अ॒भ्याता॑नैरसु॒रान॑भ्यात॑न्वत॒ तद॒भ्याता॑नाना॒मभ्या॑तान॒त्वं
यञ्जयै॑रजयन्तञ्जया॒नां जय॑त्वं यद्रा॑ष्ट्रभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत् तद्रा॑ष्ट्रभृ॒ताः
रा॒ष्ट्रभृ॑त्वन्ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒वन्प॑रासु॒रा यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्स्याथ्स
ए॒ताञ्जु॑ह्यादभ्याता॒नैरे॒व भ्रातृ॑व्यान्भ्यात॑नुते॒ जयै॑र्जयति रा॒ष्ट्रभृ॑द्धीं
रा॒ष्ट्रमा॑ दत्ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥ (१८)

प्रा॒जाप॑त्याः सौ॑ष्टादश च॥ [६]

ऋ॒ताषा॑डृतधा॒माऽग्नि॑र्गन्ध॒र्वस्त॑स्यौष॒धयो॑ऽप्सर॒स ऊ॒र्जो॒ नाम॒
स इ॒दं ब्र॑ह्म॒ क्षत्रं॑ पा॒तु ता इ॒दं ब्र॑ह्म॒ क्षत्रं॑ पा॒न्तु तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॑
स्वाहा॑ स॒हितो॒ विश्व॑सा॒मा सूर्यो॑ गन्ध॒र्वस्त॑स्य॒ मरी॑चयो॒ऽप्सर॑स॒

आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो
बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः (१९)

गन्धर्वस्तस्यर्त्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा
वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानि५ रायस्पोष५
सुवीर्य५ संवत्सरीणा५ स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वाङ्गर्जन्यो
गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं
पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो
भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय
महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयः षट्त्वारिंशच्च॥

[७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं

संजाता राष्ट्रैवास्मै राष्ट्रं संजातानवं रुन्धे ग्रामी (२२)

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानवं रुन्धे
त एनमवरुद्धा उपे तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभूत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽवं रुन्ध ओजस्व्यैव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युङ्घमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति (२३)

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता
अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयत्ते होतव्या राष्ट्रं
वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति
यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्धुक
इध्मः (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येतस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
यद्राष्ट्रभूतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै
गन्धर्वाप्सरसा गृहाः स्व एवैनान् (२५)

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्य

प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
 जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
 निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण
 प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम् (२६)

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत
 इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजा-
 पतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं
 हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
 प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्यं ब्रह्मौदनं
 चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
 वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वैव
 प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
 सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वार आर्षेयाः प्राश्रन्ति दिशामेव
 ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युन्क्तीधमः स्व एवेनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि व
 खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्यै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
 करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका

प्र सिनीवाली जंनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि (२९)

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जंनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
राते राका प्र सिनीवाली जंनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रति
ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम् (३०)

अव रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवेनं ग्रामस्य
दधात्येता एव निर्वपेज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवेनमगदं
करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा
एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति (३२)

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुन्ध उपैनमुत्तरो

यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा नोपनमति
 प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनम्मेधा
 नमत्येता एव निर्वपेत् (३३)

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
 रुक्छन्दाभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
 मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
 वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता
 वषट्कारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली
 पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
 त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
 वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
 वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
 धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
 कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता
 एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च (९) देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
 यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
 शग्मया स॒सदा ते सक्षीमहि॑ र॒ण्वया गातु॑मत्या॑। आवः॒ क्षेम॑ उ॒त
 योगे॒ वरं॑ नो यूय॑म्पात स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः। यत्सा॒यं प्रा॑तरग्निहोत्रं
 जुहोत्या॑हुतीष्टका ए॒व ता उप॑ धत्ते (३६)

यज॑मानोऽहोरा॒त्राणि॑ वा ए॒तस्येष्ट॑का य आहि॑ताग्निर्यत्सा॒यं
 प्रा॑तर्जुहोत्यहोरा॒त्राण्येवा॑स्वेष्ट॑काः कृत्वोप॑ धत्ते दश॑ समा॒नत्र॑ जुहोति
 दशा॑क्षरा वि॒राड्विराज॑मेवा॒स्वेष्ट॑कां कृत्वोप॑ धत्तेऽथो॑ वि॒राज्ये॒व
 य॒ज्ञमा॑प्नोति चित्य॑श्चित्योऽस्य भवति॒ तस्मा॑द्यत्र दशो॑षित्वा प्र॒याति॑
 तद्य॑ज्ञवा॒स्त्ववा॑स्त्वे॒व तद्य॑त्ततो॑ऽर्वा॒चीनम्॑ (३७)

रु॒द्रः खलु॑ वै वा॑स्तोष्प॒तिर्यद॑हु॒त्वा वास्तोष्प॒तीयं॑ प्रया॒याद्भु॒द्र
 ए॒नं भू॒त्वाऽग्निर॑नू॒त्थाय॑ ह॒न्याद्वास्तोष्प॒तीयं॑ जुहोति भा॒गधे॑ये॒नैवैनं॑
 श॒मय॑ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑ यज॑मानो यद्यु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा प्र॒याते॑
 वास्ता॒वाहु॑तिं जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दयु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा क्षेम॑ आहु॑तिं
 जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद॑हु॒तम॑स्य वास्तोष्प॒तीयं॑ स्यात् (३८)

दक्षि॑णो यु॒क्तो भ॑वति स॒व्योऽयु॒क्तोऽथ॑ वास्तोष्प॒तीयं॑
 जुहोत्यु॒भय॑मे॒वाक॑रप॒रिव॑र्गमे॒वैनं॑ श॒मय॑ति॒ यदे॑क॒या जु॑हुयाद्द्वि॒विहो॑मं
 कु॒र्यात्पु॑रोनुवा॒क्याम॑नू॒च्य या॒ज्यया॑ जुहोति सदे॒वत्वाय॑ यद्यु॒त
 आ॑द॒ध्याद्भु॒द्रं गृ॑हान॒न्वारो॑हयेद्यद॒वक्षा॑णान्य॒सं प्र॑क्षाप्य प्रया॒याद्यथा॑

यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः
समारोहयति (३९)

एष वा अग्रेयोनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्समारोहयते
यजमानो वा अग्रेयोनिः स्वायामेवैनं योन्याः समारोहयते॥ (४०)

धृत्तेऽर्वाचीनः स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
सुगारुहपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियख्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो
गृध्राणां स्वर्धितिर्वनानां सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या
वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे नृभ्यो यथा गवै।
यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वंधीरहविष्मन्तो
 नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव
 घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावत्रा।
 ह२सैरिव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
 बृहस्पतिरभि कनिक्रदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वा२ अंगायत्। एन्द्र
 सानसि२ रयिम् (४३)

सजित्वान२ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भरा। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत शत्रूज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेना
 वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व२ सुतस्य पीतये सद्यो
 वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा
 महान्भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः। भुवो नृ२श्च्यौलो विश्वस्मिन्भरे
 ज्येष्ठश्च मन्त्रः (४४)

विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
 सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो
 दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे सत्याय
 हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त
 आदित्य शिक्षति व्रतेन। न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनम्२हो
 अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत् (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि।
 यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहम्ननुष्याश्चरामसि। अचिन्ती

यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो
यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
शिथिरेवं देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै
त्वे ऋतुं प्र देवमेकांशः॥ [१२] पूर्णा सहजान्तवाग्ने प्राणैरेव पट्विंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्या देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञम्पिपृहि
विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
विश्वा रूपाणि वसून्त्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।

आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत् ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसां
निरुप्तः हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै
ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनां
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमम्पौर्णमास्यै
प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा
लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वप (३)

क्षीयेत् सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या वै
सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत
आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरुः
सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं
यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै
विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते
द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव
साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यां द्वादशकपालः सरस्वते भवति
मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ ॥ (४)

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावप तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च ॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षम्पश्यत्सो-
ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः
प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मां
एतान्स्थितोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त
तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
जिन्वेति (५)

आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि धर्माय त्वा
धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञम्प्राहान्वितिरसि
दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञम्प्राह विष्टम्भोऽसि
वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव (६)

रुन्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगंसि वसुभ्यस्त्वा
वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसवं एकादश रुद्रा द्वादशादित्या एतावन्तो
वै देवास्तेभ्य एव यज्ञम्प्राहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेत्याह
देवानेव पितृननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व (७)

इत्याह पितृनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडंसि
पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति
रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयत्यभिजि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय
त्वा प्राणम् (८)

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह
मिथुनत्वाय स०रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै॥ (९)

जिन्वेत्यव प्रजा जिन्व प्राणन्नि०शच्च॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन
रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यान्धरान्पादयाम्यवैनान्
प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि
त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण (१०)

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा
सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण
सयुजो वयं सासह्याम पृतन्यतः। घन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वचस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं हरस्वी भूयासम्॥ (११)

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारि०शच्च॥ [३]

ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा तेभ्यो
रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या
रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके

तृतीयैः पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञहनों यज्ञमुषोऽन्तरिक्षे-
ऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते
रात्रीः सवितः (१२)

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञहनों यज्ञमुषो
दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा जातवेदः। तेनाग्रे त्वमुत
वर्धयेम५ सजाताना५ श्रेष्ठ आ धेह्येनम्। यज्ञहनो वै देवा
यज्ञमुषः (१३)

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथाना यो ददाति यो
यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये
दिवीत्याहेमानेव लोकांस्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप
वै सोमैनेजानादेवतांश्च यज्ञश्च क्रामन्त्याग्रेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं
निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (१४)

पाङ्क्तौ यज्ञो देवतांश्चैव यज्ञं चाव रुन्धे गायत्रो
वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तौ

यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥ (१५)

सवितुर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शूष सवितुर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते। अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो ददर्शाहं भूयासमुत्तमः समानानाम् (१६)

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नमः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दितिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरौषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशून्तर्दधात्यथो ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिं ष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे अधि रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासिं दूत इतः प्रचेता अमुतः सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्याम्बरुहिषि सूर्ये याः। तास्ते गच्छुन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म। आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषः स्वर्ध्वेयम्। बृहस्पतिना राया स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥ [५]

सं त्वा॑ नह्यामि॒ पर्य॑सा घृ॒तेन॒ सं त्वा॑ नह्याम्य॒प ओष॑धीभिः।
 सं त्वा॑ नह्यामि प्र॒जया॒हम॒द्य सा दी॑क्षिता सं॒नवो॒ वाज॑म॒स्मे।
 प्रैतु॑ ब्रह्म॑ण॒स्पती॒ वेदिं॑ वर्णेन सीदतु। अथा॒हम॑नुका॒मिनी॒ स्वे
 लो॒के वि॒शा इ॒ह। सु॒प्रज॑स॒स्त्वा व॒यः सु॒पत्नी॒रुपं॑ सेदिम। अग्ने॑
 स॒पत्न॑द॒म्भ॒न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं वि॒ ष्या॑मि वरु॑णस्य॒
 पाश॑म् (१९)

यम॑ब॒धीत॒ सवि॒ता सु॒केतः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सु॒कृत॑स्य॒ लो॒के
 स्यो॒नं मे॑ स॒ह प॒त्या॑ करोमि। प्रेह्य॑देह्य॒तस्य॑ वा॒मीर॑न्व॒ग्निस्ते॒-
 ऽग्रं॑ नय॒त्वदि॑ति॒र्मध्यं॑ ददताः॒ रु॒द्राव॑सृष्टा॒सि यु॒वा नाम॒ मा
 मा॑ हि॒ःसी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यो॒ विश्वे॑भ्यो॒ वो दे॒वेभ्यः॑
 पु॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः पु॒त्रेज॑नीः सादयामि॒ विश्व॑स्य ते
 विश्वा॑वतो॒ वृष्णि॑यावतः (२०)

तवा॑ग्ने वा॒मीर॑नु॒ स॒न्दृशि॒ विश्वा॒ रेता॑ऽसि धि॒षीया॑गं दे॒वान्
 य॒ज्ञो नि॒ देवी॑र्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिष॒न्नस्मि॑न्त्सु॒न्वति॑ यज॑मान आ॒शिषः॑
 स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॒ गन्ध॑र्वमा तिष्ठ॒ताऽनु॑। वा॒तस्य॒ प॒त्न॑न्नि॒ड
 ईडि॑ताः॥ (२१)

पाशं॑ वृष्णि॑यावतस्त्रि॒ःश॑च॥ [६]

व॒ष॒ट्कारो॒ वै गा॑य॒त्रियै॒ शिरो॑ऽच्छि॒न्न॒त्तस्यै॒ रसः॒ परा॑प॒त॒त्स
 पृ॒थि॒वीम्प्रा॑वि॒श॒त्स ख॑दि॒रोऽभव॑द्यस्य॒ खादि॑रः सु॒वो भ॑वति॒

छन्दसामेव रसेनाव द्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति
तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहरत्तस्य पर्णमच्छिद्यत्
तत्पर्णोऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी जुहूः (२२)

भवन्ति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा
आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोऽसुश्रवा वै नाम
यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न पापः श्लोकः शृणोति ब्रह्म
वै पर्णो विष्मरुतोऽन्नं विष्मारुतोऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्धेऽथो ब्रह्म (२३)

एव विशयध्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडंश्वत्थो यत्पर्णमयी
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विशयध्यूहति प्रजापतिर्वा अजुहोऽसा
यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत् यस्य
वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत
एतद्वै स्रुचा रूपं यस्यैव रूपः स्रुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनं
रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म स्रुचा सप्तदश च॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामि दक्षाय दक्षवर्धे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे
त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो

ज॒ह्यप॒ यो नोऽराती॑यति॒ तं ज॑हि प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑
त्वा सु॒ते त्वास॑ते त्वा॒द्ध्यस्त्वौष॑धी॒भ्यो वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑
यतः॑ प्र॒जा अ॒क्वि॒द्रा अजा॑यन्त॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दात्रे॑
ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अ॒ध्व॒र्युश्च॒ यज॑मानश्च दे॒वता॑मन्तरि॒तस्तस्या॒ आ वृ॑श्चेते
प्राजा॑पत्यं दधिग्र॒हं गृ॑हीयात्प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भ्य ए॒व
नि हु॑वाते ज्येष्ठो वा ए॒ष ग्र॑हाणां॒ यस्यै॑ष गृह्यते॒ ज्यैष्ठ्य॑मे॒व
गच्छ॑ति॒ सर्वा॑सां॒ वा ए॒तद्दे॒वता॑नां॒ रूपं॑ यदेष ग्रहो यस्यै॑ष गृह्यते॒
सर्वा॑ण्ये॒वैनं॒॑ रूपा॑णि पशूनामुप॑ तिष्ठन्त॒ उपया॑मगृहीतः (२६)

अ॒सि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं गृह्णामीत्या॑ह
ज्योति॑रे॒वैनं॒॑ समा॒नानां॒॑ करोत्यग्नि॑जिह्वेभ्य॑स्त्वर्ता॒युभ्य॑
इत्या॑हैताव॒तीर्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैनं॒॑ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विष॑तो म॒न इत्या॑ह॒ भ्रातृ॑व्यापनुत्त्यै प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वेत्या॑ह
प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दात्रे॑
ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि (२७)

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वताः॒ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यो
जुहो॑त्याज्यग्र॒हं गृ॑हीया॒त्तेज॑स्कामस्य॒ तेजो॑ वा आज्यं॒ तेज॑स्व्ये॒व

भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं गृहीयात्पशुकामस्योर्गै दध्यूर्कपर्शवं
ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवं रुन्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च॥ [९]

त्वे ऋतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादीयः स्वादुना सृजा समत ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत् (२९)

अवं रुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामं क्रन्तस्मात्तेषां
सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि
दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव
गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये
चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (३०)

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्राजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनैश्च्यवते
दशमेऽहं न्वामदेव्यं योनैश्च्यवते यदशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
तत्प्राजा न यन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सुसत्रिंशच्च॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो
वक्षदानुष्क। अयमु ष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो
न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव
जन्मनः। सहसश्चिथ्सर्हीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा
पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय
वोढवे। (३२)

अग्रे विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्।
कुलायिनं घृतवन्तः सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य
योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यज्ञास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाः असदथ्सुदक्षः।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं
दूतस्त्वम् (३३)

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्रे तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीर्घद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी
च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्रे
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु (३४)

त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु

त्वा पा॒थ्यो वृषा॒ समी॑धे दस्यु॒हन्त॑मम्। ध॒नंज॒यः रणे॑रणे। उ॒त
 ब्रु॑वन्तु ज॒न्तव॒ उद॑ग्निर्वृ॒त्रहा॑जनि। ध॒नंज॒यो रणे॑रणे। आ यः॑ ह॒स्ते
 न खा॑दिनः॑ शिशुं॑ जा॒तं न बिभ्र॑ति। वि॒शाम॑ग्निः॑ स्व॒ध्वर॑म्। प्र दे॒वं
 दे॒ववी॑तये भ॒रता॑ वसु॒वित्त॑मम्। आ स्वे यो॒नौ नि षी॑दतु। आ (३५)

जा॒तं जा॒तवै॑दसि प्रि॒यः शि॑शी॒ताति॑थिम्। स्यो॒न
 आ गृ॑हप॑तिम्। अ॒ग्निना॒ऽग्निः॑ समि॑ध्यते क॒विर्गृ॑हप॑तिर्यु॒वा॑।
 ह॒व्यवा॑ङ्मुह्य॑स्यः। त्वः॑ ह्य॒ग्ने अ॒ग्निना॒ विप्रो॑ वि॒प्रेण॑ स॒न्धस्स॒ता।
 सखा॒ सखा॑ समि॒ध्यसे॑। तम्म॑र्जयन्त सु॒क्रतुं॑ पु॒रोया॑वा॒नमा॑जिषु॑।
 स्वेषु॑ क्षये॑षु वा॒जिन॑म्। य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि धर्मा॑णि
 प्रथ॑मान्या॑सन्। ते ह॒ नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः
 सन्ति॑ दे॒वाः (३६)

बोढंवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒णं दे॒वस्य॑ सन्ते॒ वि पा॑जंसा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकृ॑तिं॒ यद॑ग्ने॒ यान्य॑ग्ने॒ यं
 य॒ज्ञमेका॑दश॥11॥ यु॒ञ्जानो॑ वर्म॑ च स्थ आ॒दित्या॑स्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वाः॑ अहः॑ षट्त्वारि॑शत्॥46॥ यु॒ञ्जानो॑
 वा॒जेवा॑जे॥ [१२]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>